

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 80. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és felszólamlások
küldendők.Bérmentetlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos peffisor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.

Tartalom: Előfizetési felhívás. — Beköszöntő. — Sajtó és zsidóság. Dr. Brüll Adolftól. — Mi a talmud. Dr. Placzek B-től — Észrevételek dr. Serli „A zsidó-kérdés“ című cikkére. Löffler Jónástól. — A vérvád történetéhez. — Az izraelita iskola és a vallásoktatás. Margarethen Izraeltól. — Irodalom. — Levelezések. — Különlélek. — Szépirodalmi Csarnok: Az anya szemei. Zsengeri Samutól.

Előfizetésre felhívás

„Szombati Ujság”

zsidó vallási, községi, társadalmi és közművelődési hetilap

II. évfolyamára.

Egy éve immár, hogy lapunkat megindítottuk, mert meg voltunk róla győződve, hogy a hazai zsidóságnak az ily közlönyre szüksége van. Nem is csatlakoztunk feltevésünkben; mert jóllehet vállalatunk nem részesült oly pártolásban, minőt 600,000-nyi hitsorsosaink részéről várni lehetett, de mégis volt anynyi pártolója, hogy becsülettel fenálhatott s akadály nélkül megjelenhetett.

Már e tény magában is mutatja, hogy lapunknak létjoga van, s mert bensőleg meg vagyunk róla győződve, hogy ennek fentartásával felekezeti ügyünknek jó szolgálatot teszünk, az eddig érdekében hozott időbeli áldozatok daczára továbbra is kiadjuk

A sajtó azonban csak akkor hatásos, ha minél nagyobb körben elterjedt. S ezt tudva, lapunk hatásának emelése céljából kérjük t. előfizetőinket, kiknek előfizetése lejárt, hogy sziveskednének az előfizetést minélelőbb megújítani és vállalatunknak ismerőseik körében minél több pártolókat szerezni.

A „SZOMBATI UJSÁG“ előfizetési ára:

egész évre . . . . . 6 frt.
félévre . . . . . 3 „
negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.

Gyűjtőknek minden 8 példány után egy tisztelet példánnyal vagy annak árával kedveskedünk
Budapesten, 1882. december havában.

Zsengeri Samu

felelős szerkesztő és laptulajdonos

Budapesten V. ker. főút 80.**Beköszöntő.**

Az isten segedelmével s hitsorsosaink szives pártfogása folytán valósult. Lapunk befejezte első évfolyamát s megteremtette magának az alapot, mely továbbifennállását biztosítja.

Már e tény maga is megerősíthetné bennünk a hitet, hogy lapunk megfelelt a várakozásnak, ha több előkelő tudós bizonyítványa szintén nem igazolná ebbeli meggyőződésünket.

A dolog illetően állásánál program helyett azt az ígéretet tesszük t. olvasóinknak, hogy valamint eddig, ezentul is minden erőnkől azon leszünk, hogy a magyar zsidóságot kellően képviseljük, felekezeti ügyeinket lehetőleg elősegítsük s a hazafias szellemet hitsorsosainkban ápoljuk és, hol kell, felélesztjük.

Két dologra azonban különös súlyt fekteünk majd folytatólagos működésünkben, ugyanis az isteni tisztelet bizonyos részének magyarosítására és a hitoktatás javítására; az első hazafui, az utóbbi felekezeti kötelességünk.

Lapunk csak annyiban szenved változást, hogy eddigi rovatait egygyel megbővitjük. Ezentul ugyanis időközönként jeles és érdemes hitsorsasainknak, a magyar zsidók történetébe vágó működéséről is fogunk említést tenni oly formán, hogy életrajzaikat és esetleg arczképeiket is közlendjük. E rovat behozatalára azon meggyőződés indított bennünket, hogy a zsidó lap majdan történelmi forrás gyanánt is fog szolgálni s azért kötelességünk az anyagot az utókor számára, ha nem is teljesen összegyűjteni, de legalább is körvonalozni és kijelölni. Az említett rovatot jövő számunkban már meg is nyitjuk.

De még egy dologról kell megemlékeznünk, jóllehet nem szivesen teszszük, mert ez által valószínűleg némelyek haragját vonjuk magunkra

Lapunk tavalyi programjában több hires ember közreműködését helyeztük t. olvasóinknak kilátásba; hogy ez meg nem valósult, csakis annak tulajdonítható, hogy az illető urak nekünk tett ígéretöket meg nem tartatták. Mind a mellett nem szenvedtünk hiányt jó dolgozatokban s igen jó tehetségű munkatársaink teljesen kipótolták a hiányt. De azért mégis azon voltunk, hogy az eddigi munka-

társak mellé még néhány szakavatott hirlapíró is nyerjünk meg vállalatunknak, s mert ez sikerült, reméljük, hogy lapunk ezentul úgy alakilag, mint tartalmilag bármely hasonló célú vállalattal lesz képes versenyezni.

Nem hagyhatjuk szó nélkül bizonyos oldalról tett azon megjegyzést sem, hogy a tanügyi cikkek a laicusra nézve egy kissé unalmasak. Megengedjük, hogy sok ember nem szeret olyasmit olvasni, mi nem vág szakmájába, de hogy van olyan atya, kit a zsidó tanügy nem érdekelne, azt tagadni mernők Megengedjük, hogy vannak t olvasóink között olyanok is, a kiket egyik vagy másik cikk kevésbé érdekel; de hát más lapok csupa olyan dolgokat közölnek, mik minden embert egyformán érdekelnek? Hány rovat van pl a napi lapokban, miket ezren meg ezren nem olvasnak, de ellenben mások szemeikkel csak úgy elfalnak.

S végre tagadhatatlan, hogy az iskolaügy a zsidó hitélet egyik főtényezője; nem köve nének enél fogva mulasztást el, ha ezt az ügyet kellő méltatásban nem részesítik? Így tehát ezentul is érdeklősen fogjuk tanügyi rovatunkat ápolni s reméljük, hogy ebbeli törekvésünkért laicus olvasóink sem fognak reánk neheztelni.

Ezek után újból ajánljuk szerény vállalatunkat a nagyérdemű zsidó közönség szives pártfogásába azon ígérettel, hogy eddig tanusított buzgalmunkat lehetőleg még fokozni fogjuk szent ügyünk érdekében.

Isten velünk!

Sajtó és zsidóság.

I.

A napirenden levő zsidókérdésben támadt vitákból az tűnik ki, hogy megbánták a népek humanus tettüket, a zsidó-emanczipációt. E bánat kutforrása az antiszemitizmusnak, mely Oroszországban, Németországban és az osztrák-magyar birodalomban oly nagy hullámokat vert s oly ijesztő mérveket öltött. Borzasztó vihar kerekedik az emberiség láthatárán, mely a humanitás legnagyobb vívmányait, az emberiség legfelségesebb eszményeit kockáztatja. S mit tesznek a zsidók a vihar elleni védelmekre? Mi történik részökről, hogy a minden oldalról rájuk törő mozgalmat megakadályozzák: A zsidóság zöme töprenkedik és — tétlen marad; a többiek pedig közönnel és ellenszenvvel viseltetnek a kérdéssel szemben, nem tudnak, vagy nem akarnak henyeségökből kibontakozni és tette kerekedni, nem akarják elismerni, hogy a zsidókérdés lényegében nem egyéb vallási kérdésnél, melylyel szemben akarva, nem akarva végre állást kell foglalunk, ha a minden oldalról fenyegető veszélytőlünk el akarjuk háritani.

Mindenek előtt ki kell tehát dörzsölni szemünkből az álmot és önismeretre ébrednünk, mely utóbbi nélkül állapotaink javulása nem képzelhető. Bátran és tartózkodás nélkül fel kell fedoznünk a kebelünkben létező hibákat és fogyatkozásokat, de a kívülről fenyegető veszélyt sem szabad kicsinyelnünk s hallgatással mellőzni. A hiteért lelkesülő zsidónak épen az ily mozgalmak időkben elutasíthatatlan kötelessége a zsidóságban létező viszonyokat hűen ecsetelni, mert csakis a hibák helyes felismerése teheti lehetővé eltávolításukat. Nem szabad közönnel viseltetnünk és tétlen maradnunk az oly kérdéssel szemben, melynek megértése nagy buzgalmat, a belőle származható hátrányok megakadályozása pedig erélyt követel!

A bajok orvoslását és a jobb állapotok megteremtését csakis jól szervezett és kellően támogatott sajtó eszközölheti. De a zsidók, kevés kivétellel, mit sem akarnak tudni a zsidó irodalomról, hathatós szervezkedésre pedig a zsidóság cenzurával természeténél fogva gondolni sem lehet. Igaz, hogy a rohamos megtámadások dacára sincs a zsidóságnak és képviselőinek mitől félni. Eléggé megedzette őket a mult minden viszontagság ellen s ha egyes ágai le is töretnek, de még ha a törzset magát vágnák le, még akkor is elég egészséges és megsemmíthetetlen gyökere új hajtásokat bocsátana ég felé. Bátran mondhatjuk tehát pater Lacordaire-vel: „Hiába ássátok, ti ellenségei a zsidóságnak, a zsidó nép sirját; ha azt a legerősebb tapasszal ragasztjátok is be és még oly jól örizzitek is: e nép mégis mosolyogva fog feltámadni e sirból“

A zsidóság az emberi társadalomban történelmi szükség s azért nem is szűnik az meg, míg isteni rendeltetésének eleget nem tett, magasztos hivatását be nem fejezte; a zsidók hivatása pedig az, vagy legalább is annak kellene lenni, hogy a zsidóságot éltető eszméket a nemzetek közt terjesszék. A tiszta zsidóság ideája a történet folyamában ugyancsak egyes nagy szellemeket világított meg, csak egyes sziveket gyújtott lánggra; csak az a kérdés, hogy ezen fenkölt szellemű férfiakat szemei gyanánt tekintet e-e a zsidó nép, vagy vakságában megtagadta-e őket, előlte-e sziveiket. Nekünk mozognunk kell és jól fegyverkezni a harcra, ha győzelemre akarunk számot tartani, a kebelünkben máris borzasztó mérveket öltött zilaltságnak pedig véget kell vetni. Kétely, vallási közöny az egyik oldalról, vakosdiság és vakbuzgó féltékenység a másik oldalról, sőt még ennél is veszedelmesebb a kettőnek szoros, noha természetellenes egyesülése akadályozzák a javulást.

Nézzünk egy kissé körül ezen körökben. Igazságot keresünk s igazságtalanságot lelünk; világosság helyett sötétség ötlük szemünkbe; jó helyett minden lépten nyomor rosra bukkanunk; az egységet a zilaltság szoritotta ki, a buzgóságot, a hanyagság nyomta el s a mely ügyben csakugyan buzgalkodunk, az épen nem érdemi meg a buzgalmat. A zsidó tudomány és a zsidóságnak ebből eredő reformja, melynek egyedül köszönhetjük a társadalomban elfoglaló tisztességes állásunkat, úgy látszik csak eszközül szolgált az emanczipációra, nem tekintették öncélnek. Hisz különben fel sem fogható, hogy a reformot épen akkor, midőn positive és komolyan lépett előtérbe s buzgóságot meg odaadást igényelt, elutasították maguktól, és félre lökték mint valami megvetendő dolgot s helyette a hazugságnak és esztelenségnek tártak kaput. Elévült s elavult szokásoknak építettek oltárokat, a régi, kebelünkben érzést nem keltő formákhoz ragaszkodnak, olyanokhoz, mikkel a művelt nemzedék meg nem barátkozhatik, a nép tanítói pedig már nagyrészt megszűntek isten igéjének őrei lenni, ezeket szolgálkává alacsonyították le. A zsidó tudomány szünő félben van. Mindenütt pusztaságot, tátongó ürt lel a komoly figyelő a zsidóság táborában s míg így egyrészt a zsidóságot megfertőztetik, másrészt a felismerhetetlenségig eltorzítják. Az ily viszonyok csak természet fölötti erők által másíthatók meg. És a varázsbót, mely ezen veszedelmes kórallapotok gyógyítására való erővel bír, csak az írott szó, melynek a sajtó szárnyain kell bejárni a zsidók hajlékait, hogy felébressze, új életre keltse, lelkesítse és nemesítse őket.

A sajtó győzze le a térbeli távolságot, kösse össze az egynézetbelieket az egység tartós kötelékével s egyengetse az utat, mely azon eszményekhez vezet, mik után minden nemes ember sóvárog.

Mennyi küzdelembe kerül a zsidó lap fentartása, azt csak a szerkesztők tudják s bámulatos, hogy e küzdelmek mellett mégis mily nagy buzgalommal állják meg helyüket. Pedig bármint vélekedjenek hitsorsosaink, mégis csak a zsidó tudomány és a zsidó sajtó vannak hi-

vatva a zsidóság tudatát és jelentőségét hiveiben ébreszteni és éleszteni. A zsidó irodalom nagyjából vallási jellegű, valamint a zsidóság feladata is minden körülmény között az volt és annak kell lennie, hogy a tiszta isteni ismeretet terjessze.

A kereszténység és izlam, a zsidó vallás e két sarja és küldöttje, a nyugati és keleti pogányokhoz mintegy magukkal vonják a zsidóságot, hogy a pogányság teljes leküzdése után lerakja az emberiség lábaihoz összes kincseit, hogy azokon épüljön s általok emelkedjék. Mi tehát nem foglalunk el a kereszténységgel és izlammal szemben ellenséges állást s nem is tagadjuk Krisztus és Muhamed világtörténelmi nagy küldetését és jelentőségét, ha abban a reményben élünk is, hogy egykoron nekünk is lesz még egy nyomatékos szavunk az emberiség legfontosabb kérdésében, a vallásban. Az egész modern civilizáció a zsidóktól és görögöktől indult ki; ebben pedig a magasztosabb rész a zsidóké, a fényesebb a görögöké. De a legtöbb zsidónak fogalma sincsen a zsidóság jelentőségéről, sőt erre való fogékonysággal sem bír. Ezen hiányon segíteni kell. A zsidóknak jobban kell áthatva lenniök a zsidóság jelentőségéről. Hitsorsosaink nagy része nem képes felfogni a zsidóság tiszta foglalatját s azért egy egész halmoz, nagyrészt esztelen vallási tételekhez és szokásokhoz ragaszkodik. A zsidóság pedig ez által sérelmet szenved, a mennyiben ezen szokások a zsidóság szellemi csöcselése és képmutatói kezében törre válnak, melylyel minden jobb törekvést el akarnak öntni, sőt gyakran el is ölnek. Ez az oka, hogy nincsen a zsidó viszonyokban igazságból eredő lendület s hogy minden lépten, nyomon a hazugsággal karöltve járó szükkeblüsséggel, de még gonoszszággal és szemtelenséggel is találkozunk. A vallási dolgokban való jellemességet nevetségesnek tartják. Tudatlanok és népámitók viszik — hasonlóan a királykorbéli álprófétákhoz — a szót és hallgatásra kényszerítik a nép lelkiismeretét. Pedig nem volna szabad elfelednünk, hogy azon emberek, a kikkel élünk, szorosán megfigyelnek bennünket s hogy ilyenén az amugy is csak kényszerből írást tanusított tiszteletnek meg kell szünnie, ha vallásunkat annyira eltorzítjuk és a művelt világ gunytárgyává tesszük. A sajtónak minden élő nyelven őszintén kellene beszólni minden zsidó hívő hajlékába s így elősegíteni az üdvöz vezető ut egyengetését és meggyökeresíteni bennök a zsidóság hivatásának eszméjét és jelentőségét. A zsidók megmutatták mennyi pénzt képesek letenni azon oltárra, melyen hitsorsosaik elvérzettek. De azzal még nem tettek eleget; pénzzel nem lehet a töéténet folyását megakadályozni, a zsidóság szellemét kell ébreszteni és működésbe hozni, hogy újra feléledjen és az életre átalakítólag hasson. Meg kell szívlelnünk egy ókori bölcs szavait, ki azt mondja: Ha a szellemi utak egyengetésére nem teremtjük elő a szükséges eszközöket, akkor a szerencsétlenség elhárítására kell azokat előteremtünk.

Dr. Brüll Adolf.

Mi a talmud?

A héber régészeti egyik tanára, dr. Rohling Prágában, ki alig ismeri a keleti nyelvek alapelemeit, hogy tanképességét bebizonyítsa, a zsidó hitvallás egyik forrását kortes célokra használja fel, de miután a talmud és magyarázatainak eredeti szövegét olvasni nem képes, tehát azt nem is érti, egy ismert téves kivonatot használ, melynek idézeteit saját ferditményeivel vegyíti. Így támadt Eisenmenger „Endecktes Judenthum“-ából, mit I. Lipót császár lefoglaltatott, szerzőjét, daczára a poroszok nagy királya, Frigyes hatalmas közbenjárásának, elzáratta és számüzte — a hirhedt „Talmudjude“, mely nem egyéb mint a talmud förtelmes torzképe. Mig e férczmunkát csak a hajsza-irodalom gazdagodásaként tekintették, csak kevesen (azok közt a legtöbb keresztény

szaktudós) iparkodtak a már többször hamisítottnak bizonyult plagiátumot újból megczáfolni. De mióta Rohling gunyirata posványnyá lett, mely egész csatorna rendszert táplál undorító tartalmával és a mióta e pamphletot tekintélynek kezdik tartani, kötelességünk, a téves nézetek helyreigazítása és felvilágosítása czéljából eme ó-rabbini irodalmat határozott körvonalakban feltüntetni és kifejtetni, hogy tulajdonkép, mi a talmud?

Minden idézetnél tekintetbe kell venni, valjon az határozott-e vagy csak feltevés, történelmi vagy mondai, saját — vagy más nézete, elismert-e a vagy vitás. Az idézet nemeitől függ bizonyos pontok, a könyv sőt az író feletti ítélet. De mit mondana ahoz a jozan ész, ha valaki Schiller nézetének fogná fel Moorjának szavait, vagy Istóczy és Szalay dühöngéseiből következtetnének a magyar parlament tekintélyére, vagy az egész kereszténységet iszonyu kegyetlenkedéssel vádolnák, mert Montfort, Borgia, Torquemada, Pizzaro, Ziska, Tilly, Ignativ stb hívői voltak? Örültség, lenne a válasz. De roszakarat és gonoszszág, elferdített és félremagyarázott idézetek mégis sokat ártottak a talmudnak, pedi; igazságtalanul, mert a talmud nem könyv, hanem egész encyclopedia, melynek kezdete a krisztus előtti 3-ik században veszi eredetét és egy egész évezredet karol át, sem vallásos törvény gyűjtemény, hanem végtelen sokféle bibliai magyarázatok, hagyományok, hosszú viták, határozatok, döntvények, liturgiai és czeremoniai tételek, polgári, bünvádi, házassági, egészségügyi, rendőri törvények, társadalmi szabályok, közgazdasági rendszerek, jótékonyági intézmények stb. gyűjteménye. Mély bölcséleti törvények, metaphisikai, történelmi adatok, mesék és legendák, szólásmódok, szójátékok, tréfák, magasztos szententiák, csipős satirak, élczek, szívrepesztő jeremiadok és megnyugtató vigasztalások ezek és még több hasonló, mindenféle tartomány és nép nézetei, felfogásai — ez a talmud.

Képzeljünk magunknak ezen összefüggő gyűjteményből egy önkényesen kiszakított és elferdített idézetet; idézeteket, melyek ott bizonyos kor- és helyi jelleggel bírnak, modern felfogások közé csempészve, idézetül felhasználva; tételeket, melyek ott megvitatva és czáfolva vannak, az akkori rabbik nézeteit még most is érvényeseknek deklarálva; egyes nyilatkozatokat, az előzmények és következményeiktől különválasztva, a talmud szelleme ellen gyűlöletes célokból idézve — akkor Rohling „Talmudszidó“-jának valódi képét nyerjük.

De „mi sem oly otromba és ostoba, mi nem találna publicumra.“ legkivált ha arról van szó, hogy a zsidót rágalmazzák. Azonban az igaz keresztény hívők nem fedkeznek meg annak eredetéről és emlékezni fognak arra, miszerint vallásuk megalapítói és első hirdetői a talmudtanítók lábainál ültek, a talmudban keresztényről szó sincs, annál kevésbé gyűlöleteskitételek, ugy az idegenekre vonatkozó kitételek nem is vonatkozhatnak rájuk, továbbá az evangélium legszebb és nemesebb tanai, melyeknek erkölcsi hadjáratai az egész világot meghodították a talmudban is találhatók, nem különben eme szellemes mondat: „Ne dobj követ ama kutba, melyből vizet ittál.“ Pál apostol szavai is erre vonatkozhattak Episz. 4. r. „Ezek Izrael fiai, kik hallvák a dilsőséget, szövetséget, parancsolatokat és ígéretet, kik Krisztus urunk ősei és vérrokonai.“ Luther pedig ezt mondja: „Ha az apostolok, kik szinte zsidók voltak, ugy bántak volna a pogányokkal, mint mi a zsidókkal, a pogányság között egy keresztény se lett volna . . . . Noha nagyban dicsekedünk, mégis csak pogányok vagyunk, mig a zsidók Krisztus véreből valok, ellenben mi sógorok és idegenek, ők urunk vérrokonai és testvérei . . . . De hami üldözzük és hazugsággal élünk és rájuk fogjuk, hogy keresztényen vérre van szükségök és még tudj' isten miféle örültségeket, mi jót alkossunk belőlük?“ Grotius Hugo. De ver. rel. christ. következőkép nyilatkozik: „Az egész idő alatt nem kö-

vettek el a zsidók örgyilkosságot és nem fertőzték be magukat fajtalansággal.“ Wagenseil J. Ch. első rangú szaktekintély és igen jámbor keresztyén polémikus, Eisenmenger kortársa az előbbi nyilatkozathoz a következőket fűzi: „Van-e az egész keresztyén világban egy város vagy község, melyről ezt állítani lehetne!“ Ő és más szaktudósok többször dicsérettel említik a talmud tudományos és erkölcsi tartalmát.

Dr. Placzek B.

Eszrevételek dr. Serli „A zsidó-kérdés“ című cikkére,

Dr. Serli cikkében (Szombati Ujság I. évf. 49—51 számában) vörös fonalkint huzódik végig a zsidók szaporodása miatti félelem. A t. dr. ur bizonyosan ifjusági tanulmányaira emlékeztetve vissza, az ó-tesztamentum jutott eszébe és Fáraó rémülete keresztyén szívét is remegésbe hozta. Eszébe jutott Fáraó ama érvelése; „Ime Izrael népe több és hatalmasabb mi nálunknál; nossza, bánjunk okosan vele, hogy ne szaporodjék, mert stb.“ Ha azonban t. dr. ur az ó-tesztamentum verseit tovább olvasta volna, rá kellett volna akadnia azon fejezet 12. versére is, mely imígyen hangzik; „De mennél inkább nyomorgatták őt, annál inkább szaporodott is elterjedt.“

Hát a zsidók szaporodásában milyen veszély fenyegeti az államot? Nem fizetnek a zsidók pénz- és vérbeli adót, úgy mint a nem-zsidó honpolgárok? Mutassa ki, t. dr. ur a történelemből, hogy a zsidók, a mióta a földkeregségén el lettek szórátva, a hegemoniára törekedtek, vagy államellenes fondorlatokat szöttek volna? Mutasson példát rá, hogy a zsidók bármelyik korszakban, azon országnak, melyben bár mint idegenek, türtek laktak, nem hű alattvalói lettek volna. Spanyolország zsidóvérrel áztatott földjét, hol koldusokká lettek a zsidó alattvalók, — mégis midőn az országot elhagyni kénytelenítették ezen szerencsétlenséget úgy gyászolták, mint Czion elpusztulását.

Hogy a zsidó faj jóllétre törekszik, hogy a tudomány, művészet, ipar és kereskedelem terén versenyez a nem-zsidóval, azáltal tán csak nem veszélyezteti az államot? Hogy a zsidó a tönkre ment nem-zsidók birtokát megszerzi és azt műveli, szintén nem tekintheti vészt hozó jelenségnek. Azt csak antiszemita állíthatja, de becsületes, liberális hazafi azon csak örvendhet, mert: „az e g y e s e k j ó l l é t e, a z á l l a m j ó l l é t é t b i z t o s i t j a“ A t. dr. ur a statisztikával demonstrálja a zsidó faj szaporoságát. Ezen tény bizony csak a zsidó faj becsületére válhatik, mert evvel azt bizonyítják, hogy a zsidó családi és erkölcsös élete még nem posványodott el a felvilágosodott(?) divatos század mocsaraiban; bizonyítja, hogy a zsidó család a gyermeket, isteni adománynak tekinti és ha házassága magtalanul marad, szerencsétlenségnek tartja.

A mióta Magyarország fenáll, mindig laktak e hazában zsidók, és ha a történelem nem hazudik, laktak itt zsidók, még mielőtt a hős vitézek ezen országot elfoglalták; a történelem pedig azt is mondja, hogy a hofoglalás munkájában zsidók is vettek részt — persze akkor a szeretet vallása még nem szoritotta háttérbe az emberszeretetet, a hős pogányok nem kérdezték: ki mint és mikép tiszteli istenét; vajjon él-e az illető disznóhussal, vagy kóser marha szelettel? Zsidókérdés nem létezett. De menjünk tovább! A 48-as örökké dicsőséges napokban, a mikor az idegen, páriává lealacsonyított zsidó vérvével és pénzével vásárolta vissza a haza jussát, létezett-e zsidó-kérdés? Vagy kérdezte-e a hadvezér: zsidó vagy-e honvéd?

Az elnyomatás korszakában, midőn a haza szabadságának és függetlenségének veszteségét siratta — zsidó-kérdés nem létezett, busult a hazátlan zsidó a hazával

biró nem-zsidóval egyaránt. Csak újabb időben — persze a statisztika csak az újabb időnek tudományos vívmánya — az anyira híres német civilizáció fattyuhajtása szülte a zsidó-kérdést, mely a liberális, becsületes emberszerető keresztyén szívet remegésbe hozza.

Ne féljen t. dr. ur! Fáraó képzelt rémülete: „Ha háboru támadna, elleneinkhez csatlakozhatnánk és hadra kelhetne ellenünk“ nem fog beteljesedni, mert — a mitől a magyarok istene megőrizzen minket, — ha a haza kénytelen lesz létét védelmezni, a gyűlölt zsidót is fogja a haza védelmezői sorában találni, és merem allítani, hogy vitézségben és kitartásban szintén versenyeznek majd nem-zsidó pajtásaival.

Kár volt az eddig nem létezett zsidó-kérdést a német sógortól becsempészni; kár, hogy a magyar józanság, emberszeretet és lovagiasság rovására egyes tulbuzgók rosszul értett hazafiságból mindenáron zsidó-kérdést akarnak csinálni.

Hagyjanak fel a szeretet és ölelés, a reformok és igeretek predikálásával. Ábris gazda Péter gazdának jó szomszédja, de komája is volt, még mielőtt az emberiség boldogító (?) a hazára pedig szégyent hozó antiszemita a német sógorral komázni kezdtek, míg mások Fáraó agyrémét a falra festették.

Ne keverjék össze uraim a vallást az állam érdekeivel, ne törödjék az állam az ember vallásával, hanem annak erkölcsével, magaviseletével és hazafiságával. A zsidó jó hazafi még akkor is, ha ős vallását szentül megtartja.

A közös házasság — közös iskola — ezek oly követelmények, melyeket az ujdonsült zsidó-kérdéssel össze egyeztetni nem szabad. Mind a kettő a modern kultúr-állam eszményeinek megvalósítására szükségesek — de a zsidó faj gyengülésére nem alkalmasak.

A leghathatósb recipe volna Fáraó óvszere; „Mindem ujdonsült zsidó fiu (újabb kiadásban talán leány is) vízbe fojtassék.“ Ajánljuk Istóczy és társai világhírű czégének.

Löffler Jónás,
zsidó-tanító.

A vérvád történetéhez.

Egy német kath. püspöknek nyilatkozata a vérvád semmiségéről visszatetsz st szült a conservatív kath. lapokban s nem is késtek e fölötti rosszalásuknak minden tartózkodás nélkül kifejezést adni. Mit szólnak majd e lapok, ha az infallibis pápák már száz évvel ezelőtt tett ép ily értelmű nyilatkozatait mutatjuk be nekik? Egy megkísérlett zsarolásnak hiteles adatait közli egy olasz lap, mely közleményt majdnem szószerinti fordításban adjuk a következőkben már azért is, mert történelmi beccsel bír.

1775. évi márczius havában Giacomo Giordano arcadiai író Ascoliban egy könyvecskét bocsátott közre, új, bővített kiadásban, mely az ezen lapok első folyamában is közölt történetben is előforduló trienti fiu után, „San Simomico“ címet viselt, a kiról ugyan is azt állították, hogy a zsidók ölték meg, hogy vérét a páska készítéséhez használják. Az akkor uralkodó VI. Pius pápa, ki a vád tarthatatlanságát felismerte, az összes nyomtatott példányokat elkoboztatta és szigoruan megtiltá terjesztésöket. Ezen év julius havában ugyanazon pápa egy másik, Carlo Ridolfi anconai lakos által kiadott: „A zsidók tévedései“ című rágalomiratot is betiltott, mely a keresztyének között a zsidók iránti gyűleletet és megvetést szitotta.

Ugyanazon év szeptember havában a fönnevezett Giacomo Giordano egy humoristikus verset irt hat énekben, ily czimmal: „A zsidó a számüzetésben“ és egy kath. állam miniszteréhez intézett választ, a zsidók tervezett kiüzetése tárgyában. E művecske VI. Pius pápának volt ajánlva. Giordanonak azonban kevés szerencséje

volt műveivel. A szegény ördög zilált anyagi viszonyok közt élt. Kétezer tallér kellett neki adósságainak megfizetésére és arra a gondolatra vetemedett, hogy ezeket a zsidók által mngfizettesse. Tetette magát, mintha egy kath. állam miniszterétől megbízást nyert volna a zsidók erkölcsi és szokásai ellen két könyvet írni; az egyiket prozában, a másikat versekben, melyekkel az illető miniszter fejedelmét a zsidók kiűzésére rábirhassa. Az írónak volt egy Servadio Isacco nevű zsidó ismerőse, ki kereskedelmi ügyei miatt gyakran megfordult Alcoliban. Egyszer magához hívatta, megmutatta neki kéziratát, melyet állítása szerint egy kath. állam miniszterének kivánságára éppen sajtó alá akart bocsátani. Megértette vele micsoda előnyökkel jár e munkák kiadása reá nézve, különösen a versé, mely nevét az első rangú olasz költők sorába fogja iktatni. Azonfölül, tevő hozzá, tizenkét tallérnyi havi járadékot biztosított neki a miniszter élethossziglan, s egy igen megtisztelő oklevelet meg gazdag ajándékot. De jó keresztény létére nem akarná lelkiismeretét azzal terhelni, hogy felebarátjának rosszat tett. Ő tökéletesen meg van győződve azon hátrányokról, melyek irataiból a zsidókra háramolnának, mert tudja, hogy gyönyörű rimeivel, szép stylusával és új rethorikai képleteivel el fogja ragadni a népet. De mind a mellett le akar mondani az említett előnyökről, ha az anconai zsidó község fáradtságáért és idő veszteségeért megfelelő kártérítést adna neki. Csak a feltétel alatt kész kéziratait a községnek átadni és becsületszavával kötelezni magát, hogy nem fog többé a zsidók ellen írni.

Servadio azt írta községe elöljáróságának, hogy tegye magát érintkezésbe Giordanoval. Ezen község iratárában megmost is meg vannak az ezen ügyre vonatkozó levelek és iratok, valamint az említett könyvek prozában és versben. A mi írónk először 3000 tallért kért, de később 2000-re szállította le követelését, melyekre adósságai megfizetésére okvetetlen szüksége volt. A község kivánságára beküldte munkái másolatát is, hogy bizonyítsa, mily nagy jelentőségűek azok s hogy ehhez képest nem nagy a díj, mit érte kér.

A község azonban egy képviselőt küldött Rómába, hogy VI. Pius pápának egy folyamodást nyújtson át, melyben köszönetet mondtak a pápának, hogy abban az évben Giordanonak „San Simonico“ történetét és Rüdolfi „A zsidók tévedesei“ című könyvét eltiltotta, egyuttal ugyan ezen rendszabályokat kérvén Giordano ellen is, ki gaz terveit levelében elárulta. Az illető levelek és kéziratok a folyamodáshoz voltak mellékelve.

A pápa ezeket írta a folyamodásra: „A Monsignore Assessore del S. O., hogy erről beszéljen.“ Ez utóbbi Monsignore S. J. ascoli püspökhöz a következőket írta:

Városában lakik egy bizonyos Giacomo Giordano, kit tehetséges és művelt embernek tartanak. Ez egy hat énekes verset írt ily czimmal: „A zsidó a száműzetésben,“ azonkívül egy tíz oldalra terjedő munkát, tartalmazván egy kath. állam miniszteréhez intézett választ, melyben fejedelmének azon okokat sorolja fel, melyeknél fogva a zsidókat kath. államban meg nem szabadna tűrni. Dicsékszik, hogy mind azt összegyűjtötte, a mit valaha e tárgyról mondtak és írtak. Alkudozásba lépett az anconai zsidó községgel, kijelentvén, hogy a vers kiadásától el akar állani, ha egy rabbi által oly választ adatnak neki, mely őt meggyőződni képes. Nagyon buzgalkodik szent vallásunkért, de a buzgalma azzal a kivánsággal végződik, hogy a zsidók néhány ezer tallért adjanak neki, mely díjért munkája kiadásától eláll és a kéziratot nekik átadni igéri, ily formán biztosítván a községet, hogy hasonló zsarolás (riccato) nem fog rajta elkövettetni. A zsidók panasza az említett iratokkal együtt a pápa ő szentségéhez jutottak s nekem adattak ki, hogy ő szentségének referálják, ki is a kérelmet tekintetbe vette s megparancsolta nekem, hogy önnek a következőket irjam.

Ő szentsége azt kívánja, hogy Giacomo Giordanot magához hívassa és megmondja neki, mily helytelen az ő cselekezete, melylyel oly dolog miatt akarja a kedélyeket felizgatni, melyet már annyiszor megvizsgáltak s a melyről komolyan szólni sem lehet többé; feddje őt meg e miatt és tiltsa meg neki ő szentsége nevében, hogy ilyesmiről soha többé ne írjon. Azonkívül szolgáltsa át önnek az e tárgyra vonatkozó összes iratokat, hogy azokból semmi se maradjon birtokában s fenyegetse azzal, hogy a tilalom áthágása a legszigorubb testi és szabadság büntetést fogja maga után vonni és adja tudtára a szent atya haragját. De mert nem lehet abban bizni, hogy az iratokat mind kiadja, jó lesz, ha ön mig vele beszél, házába küld és az összes iratokat elviteti onnan. Vagy küldjön hozzá egy megbízható személyt, hogy mind ezeket megmondja neki s egyuttal a megjelölt iratokat elkobozza tőle, hogy mi sem maradjon ezekből nála. Ajánlatos végre a legnagyobb elővigyázattal és hallgatással eljárni ez ügyben, nehogy zendülés támadjon miatta. Ha ez ügyben a mondottak szerint eljár, tegyen nekem jelentést és küldje el az elkobzott iratokat, a közte és az anconai zsidó község között folyt alkudozásokra vonatkozó iratokkal együtt, hogy a szent atyának megmutathassam, mily pontosan teljesítette parancsait. Midőn bölcsességétől legjobb sikert várok stb.

Az ascoli püspök ezekre azt felelte, hogy magához hívatta Giordanot. Miután keményen megfeddte és az illető utasítást kiadta neki, elküldte házába titkárát és elkoboztatta az ügyre vonatkozó összes iratokat, ezek közt Giordanonak egy levelét is, melyet Sartori anconai nyomdászhoz írt a vers kinyomatása ügyében. Mindezeket egy felirattal el fogja küldeni, de mindenek előtt kötelességének tartá eljárásáról jelentést tenni.

Az izraelita felekezeti iskola és a vallásoktatás.

(VI. hozzászólás.)

Miután a kérdés már fel van vetve e becses lapokban — én is egy-két szót koczkaztatok e tárgyban; mert ha ön azon megjegyezést tette, hogy az e kérdéshez való hozzászólás első sorban a tanítótestületre tartozik, mint olyanhoz, mely legkövetlenebbül foglalkozik az iskolával, jól tudta, hogy ennek véleménye ily dologban az **אין אדם נבעל נסיון** „A bölcs a tapasztalat embere mögött áll“-féle mondás szerint legtöbbit nyom a latban. S e megjegyzésnek Löffler kolléga még azzal adott nyomatékot, hogy a hozzászólást kötelességül rötta fel a tanítóknak, a mi természetes is, a mennyiben némileg szegénységi bizonyítványt állítanak ki maguknak, kiknek bizonyára legtöbb alkalmuk van észrevehetni, mint hull a zsidóság épületéből kő kő nyomán, s akkor is tétlenül szemlélnék ezt, midőn mások azon épület újra felemeléséhez fognak, melynek ők vannak őreiül rendelve. Én is akarom tehát nyilvánítani nézetemet a felvetett kérdést illetőleg. Előbb azonban megemlítem, miben egyezik meg nézetem előttem szóló uréval és miben nem.

A Prager S. által felfedett sáros fekély a magyar zsidóság testén, mely szerint az előbb oly vallásos szellemnek a családokból való, ujabban oly hevesen fellépő és oly nagy arányokat öltő eltűnése a vallás erkölcsös nevelése és az elemi és felsőbb zsidó tanítás szintén kézzel fogható alakokkal bíró meglazulásának következménye, már el nem disputálható; megvan az és mintegy hangosan segélyül látszik hívni azokat, kiknek a lerombolt oltár felemeléséhez megvan a szükséges hivatásuk és lelkesedésük. Egy szóval e gy óhajlás rezeg át minden szíven, mely még az ősi vallásért dobog t. i. oly állapotba helyezni a magyar izr. iskolát, hogy feladatának a valás tekintetében is megfeleljen. Az iskola, a zsidó szellem ápolója, mely rég

től fogva hatalmas várerősségnek bizonyult, hol a zsidóság a thora mutató-pálczácskáival védekezve az ellenség ellen, mindig biztonságban érezte magát, uem maradnat továbbra, oly állapotban, a minőben van jelenleg; reorganizáltatnia kell mert különben a halogatás következtében a zsidóságból való kivetkezés örvénye felé fog sietni, azzal is fenyegetve, hogy magával ránt jókora darabot a traditiionális zsidóságból.

De nem nagyon épülök a Prager és Löffler urak által megegyezőleg ajánlott eszközön, a kik azt vélik, hogy az iskola csak úgy juthat a rendes kerégvágásba, ha a tanítók naponkint vagy csak időközönként a zsinagógába vezetik tanítványaikat, hogy beléjük oltsák az istenfélelmet és hozzászoktatásuk őket a közös istentisztelethez. Nézetem szerint ez eszköz nem absolute üdvhozó. Ellenkezőleg olybá tekinthetem, mely nem a kellő helyen alkalmazva, inkább lehet veszélyes, mint hasznos. Mivel gyermekeket, kivált olyanokat, kik még fiatalok, vagyis a zsidó tantárgyakban nagyon hátra vannak, semmi esetre sem szabad önállóan imádkozni hagyni, és csak a tanító közvetlen felügyelete alatt kell imádkozniok, az imádkozásnak valóban az imádkozásra való szaktatásnak kell lennie. De épen ebben rejlik a dolog bibéje. Honnan keritsen időt a tanító, hogy lelkiismeretesen kihallgathassa a gyermekek imádkozását, ha az iskolaidő is alig elégséges a köteles tantárgyakra. Mert hiszen a rendes oktatás nem kezdődhetik pl. reggel 9— $\frac{1}{2}$ 10-kor. Itt a kettő közül csak egy eset volna lehetséges: vagy rászánná a tanító Löffler kolléga indítványa szerint, idejének egy részét e tárgyra, vagy pedig a községek külön segéderőket fogadnának.

Általában azt tartom, hogy az álláspont, melyet Löffler ur fejtegetésében elfoglal, hogy t. i. a mi a vallási praxist illeti, az iskolákra való támaszkodás, mely szerint csak egyedül az volna képes különösen a magyar zsidóság körében sülyedt vállásos érzületet újra feleleveníteni, nagyon is ingatag. Mert határozottan tagadom, hogy az iskola a rituális szertartásokra stb. való szoktatás és begyakorlás tekintetében, eredménynyel pótolhatná a ház, illetve a család helyét, még pedig kettős okból: 1) A zsidó szertartások köre nagyon tág, míg az iskolának, mint kiválólag a tanítás helyének kerete sokkal szűkebb, mintsem eleget tehetne az említett helyettesítésnek és 2) e tekintetben — a mint Löffler ur nagyon helyesen megjegyzi — oly ellemtétben áll az iskola a szülei házhoz, hogy hatását teljesen illusorissá teszi, ha általában nem hátráltatja.

Ha tehát megmaradunk azon következtetés mellett, hogy a Mizvothra való szoktatás manapság nem indulhat ki az iskolából, hanem kizárólag a szülei házból, irányozzuk figyelmünket a felé, a mi szorosan az iskolához tartozik. Es az a fiatalságnak oktatása a Thórában. Ennek azon kívül még meg van az az ereje is, hogy tette vezérel **התורה מביאה לדי עשיה** „A tanítás a gyakorlásra bir,“ mondják bölcseink; hiszen naponkint a **ע"ש**-imádságban elébb ezt imádkozzuk: „Vezess bennünket, atyánk, tanódhoz“ és aztán: Es jutass bennünket közel szolgálatodhoz.“

A Thórában van és legyen is meg a zsidó iskola specifikus jellege. De nem mint száraz szabályoknak felhalmozása, kivonatosan közölve valamelyik tetszés szerinti vallástánból, a mint azt a modern pädagogusok adják; sem mint ethikus, philosophikus és methaphisikus fogalmak nyujtása az istenség vázolásában stb.; nem: a Thóra egészében és eredetiségében; a Thóra egyszerű szent nyelvezetével, a Thóra eredeti forrásában. És ez állásponttról kiindulva a zsidó iskola föladatát 3 pontban szövegezem: 1) Czelja — tágabb értelemben — a g y e r m e k k e l o l y m é r t é k b e n m e g i s m e r t e t n i

a Thóráat, hogy elsajátítsa az életben előforduló valamennyi parancsolatot és tilalmat; a végből, hogy tudja, mit szabad tennie s mit **לשמור** (2) Czelja — szűkebb értelemben — oly alapot adni a gyermeknek a Thóra ismeretben, hogy képes legyen azt tovább tanulmányozni és így saját tökéletesbülését előmozdítani **ללמוד** (és 3) Czelja — ha mint kell is, tekintettel vagyunk a szocialis viszonyokra és feladatát összevonjuk — gondoskodni egyrészt arról, miszerint Izrael csemetéje, hogy a társadalom hasznavehető tagjává váljék, jártas legyen a szükséges világi ismeretekben; másrészt pedig és általában, hogy oly oktatást élvezzen a héberből, miszerint, ha lehetséges, Thóra tanulmányait folytassa; ha pedig nincs rá módja, legalább képes legyen kiküldve az élet küzdelmei közé, itt a legkülönbélebb csábitásoknak ellenállni és hogy hitben erős, a harcban diadalmaszkodó Jehudinak bizonyuljon.

Hallom a kérdést: Mily eszközök által vélem e czelt a mai iskolával eléretni, miután már untig konstátáltatott, hogy nem éri el, sőt a kitzúzott iskola időben és az iskolának tantárgyakkal való túlterhelése mellett, a mi ugy is elég érezhető, nem érheti el? Figyeljen tehát a t. kérdő; én ezt következőkép gondolom:

1) Ha komolyan gondoskodunk a zsidó iskola reorganizálásáról, mindenek előtt a német nyelvet számüzni kellene az elemi iskolákból, minthogy, a hazai gyermekek csak anyanyelvüket értvén és beszélvén, fölösleges és szerfölött időrabló és valódi terheül, sőt átkául szolgál a magyar zsidó iskolának. Mert mennyi időt fordíthatnánk valami jobbra, ha a magyar zsidó iskola, hasonlóan külföldi hittársainkéhoz, csak két nyelvvel, t. i. a honival és a szenttel, mint nemzeti és felekezeti nyelvvel foglalkoznék. És nem szolgál-e ezen körülmény joggal hazafias érzületünk gyanusítására? Valóban, ideje már, hogy tulajdjunk a német nyelvven.

(Folyt. köv.)

Margarethen Izrael.

IRODALOM.

Der Talmudjude von Rohling. Zur Abwehr und Verstäandigung, von D. Lövy, Wien 1882. E művecske tüzetes vizsgálat tárgyává teszi Rohling hirhedt szennyiratát s világosan kimutatja, hogy nemcsak a talmudot nem ismeri, mert eredetiben olvasni sem tudja, de anynyira tudatlan, hogy német forrását, Eisenmengert sem értette. Ebbeli állítását a következő érdekes érvvel bizonyítja. Eisenmenger művében egy Eliás-monda fordul elő. Másolója, Rohling, a prófétából talmudtudóst csinál kit rabbi Eliásnak nevez. — S az ily higfejü ember merészkedik a talmudot lealacsonyítani! — De Delitzsch tanár tudatlanságát eléggé felderítette; csakhogy a hirhedt professor ur arczát ép oly kevésbé lehet tisztára mosni, mint a szerecsent fehérre Ajánljuk a művecsket, melyből mult számunk mutatyányt közölt, t. olvasóinknak.

Gegen die Antisemiten. Eine Streitschrift gesammelt von Dr. J. H. Bloch. Wien 1882. — E füzetkében szerző szintén Rohling ellen polemizál s gaz hazugságait egytől egyig felderíti; közli még dr. Güdemann bécsi lipótvárosi hitszónok azon czikkeit is, miket a „Wiener allg. Zeitung“ ez idei évfolyamában az antiszemitizmus ellen irt. E munka olvasása élvezetet fog szerezni mind azoknak, kik az antiszemita horda gaz fondorkodásairól és a hirhedt

prágai orientalista tanár tudatlanságáról meg akarnak győződni. Mindkét munka megrendelhető Lövy D. könyvkereskedésében. Bécs Praterstrasse 15. sz.

LEVELEZÉSEK.

Mező-Csáth, 1883. január havában.

Tisztelt szerkesztő ur!

A történetet meg lehet ugyan hamisttani, de a logika rendesen felderíti az elkövetett álnokságot és gázságot, mert az ismert közmondás szerint minden napfényre kerül.

Az antiszemita, és népboldogítók a hazai zsidóság ellen elkövetett merényletet rendesen régibb keltű hasonló esetekkel szokták támogatni. Nem lesz tehát érdektelen, ha mi védelmünkre szintén egy hasonló dolgot említünk fel.

Körülbelül husz évvel ezelőtt, tehát még az emancipáció előtt, szolgált a helybeli templomszolgánál, Schenk Ábrahámnál, egy keresztény leány, ki egy szép napon eltűnt. Keresték mindenfelé, de hiába, nem találták sehol. Az anyja Schenktől követelte leányát; de ő sem tudta merre fordult, merre vette útját. A dolog illetén állásánál jelentést tett az anya a bíróságnál, s miután Schenket kihallgották ez „s vallomásában oda nyilatkozott, hogy a leányról mit sem tud, beszűntették az ellene megindított vizsgálatot, s ezzel vége is volt az egész „rituális“ ügynek, pedig akkor még nem voltak a zsidók emancipálva, keresztény polgártársaikkal egyenjogosítva.

A dolog már teljesen feledékenységre jutott, midőn hat év eltelt után a „rituális“ czélekből eltűntetett leány, ki valószínűleg az idő alatt valamely bálványának áldozott, — rogtón hon termet, férjhez ment s jelenleg Tisza-Tarjánon lakik.

Nem hiszem, hogy annak idején e dologról a legközelebb érdekelteken kívül valamit tudott volna, voltak ugyan akkor nálunk muszkavézetők, de orosz állapotok nemlétezték. Sha akkor hirdetet volna egy Istóczy, Ónody vagy más tagja az antiszemita bandának ily tévtanokat, aligha nézték volna oly hosszutűréssel a garázdolkodást és compromittálását a hazának; mert jóllehet akkor minden dolgot helyeselték, mely Magyarország tönkretételére szolgálhatott, de muszka barbarizmust nem engedtek lábra kapni még a leigázott nemzet közt sem.

A barbarizmus tehát úgy látszik a szabadság és alkotmányosság szülöttje! hát csak haladjunk így tovább ezen a lejtőn, míg a szegény magyar nemzet annyira meg lesz gyalázva a művelt külföld előtt, hogy az oroszokkal egy fokon állónak fogják tartatani, s azután tessék majd a kormánynak a reputáció helyre állításán fáradozni. Hogy fog-e neki sikerülni? az oly kérdés, melyre csak a jövő adhatja meg a választ.

Mi szivből kívánjuk, hogy sikerüljön, mert a haza minden jajja a mi bajunk is, mely nekünk bizonyosan sokkal jobban fáj, mint ama hirhedt népboldogítóknak.

Lippner Izidor.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Dr. Löw Immanuel szegedi főrabbi december 26-án tartotta Galáciban esküvőjét Krenning Bella kisasszonnyal. Fogadja szivbeli gratulációkat.

— Dr. Bánóczy József egyetemi m. tanár, a M. T. Akadémia levelező tagja és a rabbi képző intézet rendes tanára, eljegyezte magának a bájos és művelt Leipniker Szidonia kisasszonyt, Leipniker Manó budapesti nagykereskedő és háztulajdonos kedves leányát. Fogadja a boldog pár rokoni szivből eredő szerencse kívánatunkat.

— A tapolczai izr. hitközség egyik legidősebb tagja Leszner Manó, a „Leszner Manó és fiai“ cég főnöke december 24-én vitetett az örök nyugalomra. A boldogult

elhunyt régi típusa volt a jóra való, munkás, jámbor zsidóknak. — Keresztény és zsidó egyaránt szerette és tisztelte a 80 éves aggastyánban a páratlan becsületességű kereskedőt, az odaadó vallásos érzületű, magyar honpolgárt. Mint e jóhírnevű nagykereskedői cég főnöke a vele érintkező felek osztatlan szeretetét és becsületét birta. A gyászbeszédet a remek magyar szónok dr. Rosenberg Sándor, kaposvári főrabbi, lapunk t. munkatársa mondta a tetem fölött. — Remek szónoki fordulattal mutatta be a b. elhunyt jámbor zsidót, mint a ki nem egyedül állt, üldözött felekezetéhez tartozói közt, kik az erény és becsületesség útján haladnak „A felebaráti szeretet, az egyenlőség lévén vallásunk alapelve,“ ugymond szónok „magasan lobogtassuk tehát e hitlobogót és törekedjünk e példás életű hitrokon és honpolgár nyomdokait követni.“ Szónok aztán vi asztalta szivhez szóló szavakkal a gyászoló családot, a kántor és a kar elénekeltek a gyásztételket és megindult a gyászmenet. Ezerre menő népség kísérete utolsó nyughelyére e jóra való zsidó honpolgárt. A temetés napján Tapolcza város keresztény szegényei közt 100 frt, zsidó szegényei közt pedig 75 frt osztott ki a bold. elhunyt szóbeli végakarata szerint, végrendeletben pedig — a mint eddig értesülünk — a „Szent együletnek 150 frtot, a nőegyletnek ugyanannyit és a városi önk. tüzoltó-egyletnek 50 frtot hagyományozott.“ Áldás porain!

— Jótékonyág Ebenspanger Lipót, nagy kanizsai lakos, fiának mult szombat tartott confirmációja alkalmából a keresztény hitfelekezetű városi szegények között való kiosztás végett 50 o. ért. frtot adott át a polgármesternek. A szép tett önmagát dicséri.

— Magyar „Machzor“-ra, vagyis héber-magyar ünnepi imakönyvre hirdet aláírást Fűredi (Führer) Ignác. A vállalat szellemi részét illetőleg Friedmann Mór főkontor, dr. Kohn Sámuel főrabbi, dr. Goldzieher Ignác és dr. Bachér Vilmos rabbiképző tanár urak sziveskednek a fordítót utmutatásukkal támogatni. — A Manheimer-féle német Machzor mintájára készülő mű még ez év folytán (az őszi ünnepek előtt) jelen meg két kötetben. Ára az aláírók száma szerint 3—4 frt lesz. A megrendelések, illetve aláírások Fűredi Ignác lakására (Kerepesi bazar. 3. emelet) czimzendők.

— Ertesites. A nagy-kanizsai kisednevelő egyesület jótékonyczélu sorsjegyeinek huzása 1882 évi december 31-éről a nagyméltóságú m. kir. pénzügyminiszteriumnak 1882. évi december 22-én 75.567. sz. alatt kelt magas rendeletével 1883. évi július 1-ső napjára halasztatott, mely napon a huzás visszavonhatlanul s okvetlen meg történe. Az elhalasztás indoka az, hogy a kibocsátott sorsjegyeknek csak egy ötödét sikerült értékesíteni, e mellett 20 ezer darab sorsjegynél több volt a közönségnél kint, melyért sem az érték nem küldetett be, sem a sorsjegyek vissza nem érkeztek s így a kitűzött jótékonyczél kívánt mérvben nem éretvén el, bizonyára a minden szép-, jó és nemesért lelkesülő érdekeltek szives beleegyezéssel veszik tudomásul s a czélt továbbra is kegyes pártfogásban részesítik. Mire nézve hazafias bizalommal tiszteletteljesen felkérem mindazokat, kiknél még sorsjegyek vannak, hogy azt értékesíteni mielőbb kegyeskedjenek. Ujabb megrendelések köszönettel vétetnek s posta fordultával eszközöltetnek. A huzás 1883. évi július 1-ső napjára történt elhalasztásával sem a tervezetben, sem egyéb intézkedésekben változás nem történt. A nyereség tárgyak Milhofer N.-kanizsai ékszerész testvér uraknál van elhelyezve s mindenkor megtekinthetők. Továbbá minden értesülés a nagy-kanizsai kisednevelő-egyesület nádorutczái óvoda-épületében levő nyerhető, hová a levelezések is bérmentve intézendők. Nagy-Kanizsa, december 31-én 1882. Hazafias tisztelettel a sorsjátékot rendező bizottság nevében Somssich Lőrincz, bizottsági elnök és pénztárnok.

SZEPIRODALMI CSARNOK.*)

Az anya szemei.**)

Dr. Kompert Lipót után Zsengeri Samu.

(VII. Folytatás.)

„Viola!“ kiálta Efraim feléje, „itt van atyánk.“

„Isten hozott!“ szolt a leány halkán, néhány lépéssel feléje közeledvén; kezét akart-e vele fogni? Annyi bizonyos, hogy jobbát feléje nyujtotta, de szemeit a földre sütötte. Egyszerre azonban oly távolságban állott meg, hogy egymást érinthették volna, aztán pedig rút arcfintorgatással rögtön visszafordult.

„Gedulu!“ kiálta Ansel megrémülve és aztán kimerülten székébe hanyatlott . .

Valjon szüies szépségének káprázása volt-e, melyet a szerencsétlen atya ily bőségben gyermekén látni soha sem remélt? Vagy tán azon asszonnyal való hasonlatossága, ki őt egykor szeretett s a kinek szívére ő törte meg? Nevének említése, a rémület, mely felkiáltásából kihangzott, világosan tauuskodtak a benyomásról, melyet a leány megjelenése ezen megzavart kedélyre gyakorolt . . .

„Viola!“ szolt Efraim szomorúan, „mit cselekedtél?“

„Nem visz rá a szívem, kedves bátyám, nem visz rá . .“ hörgött a leány szobája felé tántorogva.

„Csak nézd meg,“ esdekelt Efraim, kezénél megragadva a leányt.

„Eressz el. fivérem!“ kiálta, erővel kibontakozva kezét az övéből . . . „anyánk jutott eszembe!“

Ansel rögtön felemelkedett. „Hol van a botom?“ kérdé izgattan, „botomat akarom, melyet magammal hoztam . . Hol van? Én el akarok menni . . el.“

„Atyám, csak nem fogsz . .“ szolt Efraim ijedten. Ekkor Viola is visszafordult.

„Atyám“, mondí reszkető ajakkal . . . „tán csak fogsz valamit enni, mielőtt ismét itt hagysz bennünket?“

„Igen enni akarok,“ kiálta Ansel, kinek fejében a képzeletek új rohama látszott harazot vivni egymással, mialatt öklével az asztalra ütött. „Bort ide . . nyissák fel a korcsmát . . de a javából . . olyan szomjas vagyok, hogy gyomrom korgása Párisig is elhallatszik . . Bort ide . . és sört s a mi egyebet még előteremthetni . . Mindent elébém rakjatok . . azután el akarok menni.“

„Eredj Viola,“ szolt Efraim susogva nővééréhez, „s hozz mindent, a mit kér.“

Mikor Viola kiment a szobából, Ansel ismét nyugodtabbnak látszott. Ismét leült a székre s mindkét karjával az asztalra könyekült.

„Igen,“ szolt, előbbi nyilatkozatait izgultan magába folytatva, „igen még egyszer jól akarok lakni gyermekeimnél, mielőtt újból vándorbotomhoz nyulok . . Azt mondják, hogy szerencsét hoz, ha saját gyermeke tölt az embernek . . én pedig ismét szerencsés akarok lenni, ha török, ha szakad . . Ezek a jó gyermekek gyötrik és kinozzák magokat, mert én elmulasztottam atyai kötelességeimet, és sietnek ételt, italt hozni számomra . . . Pedig egyebet sem hoztam nekik botomnál . . De vissza akarom nekik fizetni, isten engem úgy segéljen . . gaddaggá akarom őket ismét tenni . . De hisz nekem nincsen egyebem botomnál . . nekem pedig pénz kell . . pénz nélkül nincs játék, meg szerencse sem. . .“

Ansel izgatott arcvonásaiban lassanként bizonyos komolyság foglalt helyet, ajkait összeszorította, homlokát ránczba szedte, míg szemei mereven gondolkozóba merülteknek látszottak. Iddáig meg sem mozdult Efraim, tiszta volt előtte, hogy atyja jelenlétéről mit sem tud.

Elárulja-e magát? . . Borzadva és hajmeresztve hallgatta az iménti beszédeket. . . Némelykor ujjongni-szeretett volna, de jobb érzése ismét a rémület feneketlen mélységébe rántá le. Ekkor észrevette, hogy atyja szemei a szoba sarkában álló szekrényre irányulnak és azon függve maradtak.

„Miért hagyja a kulcsot a zárban?“ hallá fogai közt mormogni . . „Gedulu is így tett s ezt tőle tanulta. . . Meg akarom neki mondani, ha visszajön . . hogy a kulcsot soha sem szabad a zárban hagynia . . . soha . . . semmi körülmény között . .“

Viola lépései megszakíták az öreg kártyás gyanus eszmemenetét. Efraim ismét fellélekzett, mert erőmegfejtés nélkül tovább fenn nem tarthatta volna magát.

„Hozasz?“ szolt Ansel és szemei fénylettek a mohosságtól, mialatt Viola a köténye alá rejtett palaczkokat az asztalra állítá s poharakat hozott.

„Most tölts,“ szolt parancsoló hangon, „s vigyázz, hogy egy csepp se folyon mellette, . . különben a szerencse csordul ki a pohárból.“

Viola reszkető kézzel teljesíté parancsát, de azért egy csöppet sem öntött mellette; az atya szemeiben, ki a leány minden mozdulatát figyelemmel kísérte, bizonyos rejtéles leigező erő látszott rejleni. Aztán megragadá a poharat s egy hajtásra fenekéig kiüríté. Arcza kipirult; a második pohárral maga öntött magának.

„Te nem iszol Efraim?“ szolt, miután ezt is kiitta.

„Én nem iszom, atyám . .“ dadogá Efraim . . . „ma böjt van.“

„Micsoda böjt? én nem tudok felőle semmit“

„Tamuszhó tizenhetedik napja van . .“ viszonzá Efraim halkán.

„Én is bötöltem,“ szolt Ansel röhögve, „kétszer hetenként kenyér és víz mellett, az pedig még rosszabbul esik a gyomornak, mintha semmit se adnak neki. Böjt és még hozzá Tamuszhó tizenhetedik napján! Ily hosszú napon, mikor a nap három órákor hajnalban kel és este nyolcz órákor még azon gondolkozik, valjon lenyugodjék-e már . . Mi közöm nekem a böjthöz.“

Arcza percenként jobban kipirult; már három, négy pohárral ivott volt, a palaczkban még csak néhány csöpp maradt. Beszéde zavart kezdett lenni, nyelve dadogott és szemei azon bágyadt fényvel ragyogtak, mely a kellemetlen állapotot meg szokta előzni. Efraim ki nem állhatta többé e látványt. Ama természetes, majdnem szent félelemtől vezéreltetve, melyet a szentírás már Noach fiáról elmond, ki oda ment, hogy elfordított tekintettel atya szemérmét befedje, intett nővéérének, hogy eltávozzék. Azután ő is kilopódzott a szobából.

Künn a folyosón szótlanul nyakába borultak egymásnak. Mindkettő keservesen sirt, egyik sem tudott szót találni nyomoruk teljes kifejezésére.

Végre azt kérdé Viola még folyton fivére nyakát átölelve: „Efraim, hogy tetszik neked ez az ember?“

„Azt hiszem, beteg . . .“ válaszola Efraim zokogástól elfojtott hangon.

„Ezt betegségnek nevezik?“ szolt Viola keserű hangon. „Efraim, bátyám, ha ezt betegségnek nevezik . . . akkor minden vad állat beteg . . .!“

„Viola, az istenért, hallgass, hallgas, mert elkárhazol, hisz mégis csak a mi atyánk!“

Efraim, életem! kiálta most a leány érzelmeinek teljes kitörésében, újra Efraim karjai közé vetvén magát. . . „Ha szegény anyánk még ezt is megérte volna.“

„Hadd azt, hadd, Violám, aranyom!“ kéré Efraim a leányt könyek közt; végre emlékezete mégis csak segítségünkre lesz.“

(Foly. köv.)

*) Új előfizetőinknek szívesen szolgálunk ingyen e novella előző folytatásaival míg példányokkal rendelkezünk.

***) Lásd 1882. évf. 418. lap.

Szerk.

felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.